

5. Մարգարեական աշխատանքի յայտնաբերման կատարումն ի վրաման ժամանակի. — Եհովայի ծանուցումը ներկայացուցիչը երևցած է. աշխարհ տեսաւ կատարելապէս սուրբ էակը, որ առաջուց նկարագրուած էր. Աստուծոյ թագաւորութիւնը հիմնուեցաւ անոր արիւնազանգ զոհին վրայ. հեթանոս աշխարհը ընդունեց Եհովայի նոր օրէնքը զոր իսրայէլ իրեն փոխանցած էր: — Յիսուս ըսաւ. «Ի պտղոյ իւրմէ ճանաչի ծառ»: Յիսուսի սուրբ երևումը եւ անոր սիրոյն զօրը, իսրայէլի պատմութեան վախճանին, բաւական պիտի ըլլային ցոյց տալու համար աստուածային ծագումը այն ծառին որ այդ աստուածային պտուղը բերու:

Մեզի աշխատէ կ'երևի ուրեմն թէ վերջն պարզուած երեք իմացումներուն մէջ ամենէն աւելի պատմութիւնն է որ կը վրձնէ թէ Աստուած միջամտեց, զորքով եւ խօսքով յայտնեց ինքզինքը, ու Մ. Գիրքը նոր յիշատակարանն է, որուն մէջ՝ իր կամքը՝ նշանակուած և պահուած են մարդոց նկատմամբ իր տնօրինութիւնները, և այն յայտնութիւնները, որոնցմով աստուածանաբար հասկնալի ըրած է իր զիտաւորութիւնները:

Շարունակելի

Կ. Ա. Մ.

ԽՈՐՀԱՆՈՒՄԻ ԵՒ ԽՈՍԿ

Կ'սարին անոնք որ կը կուռնին. անոնք որոնց հոգին ու ձախար առջնուած են անոր խորհուրդով մը. անոնք որ բարձր ձախարարի մը դերուի զագարն ի վեր կը մնացին. անոնք որ կ'ընթանան մեայտն, վսեմ նպատակի մը սիրահարած, զիշեր ու ցեղեկ, անդադար, աշխատեցն առջեւ ունենալով կամ սուրբ աշխատանք մը, կամ մեծ սիր մը. անոնք՝ որոնք բարի և սիրտ, որոնք լեցունք են օրերը. անոնք և որ կ'սարին, Տէր, միւսները, ո՞ն որդի են անոնք, վստակի ոչնչութիւնը իր տարածումը սաղստուով կ'արքանցնէ զիրենք, վստակի տեսնեն ծանր թեք զոյ ըլլալն և առանց ապրելու: Անօգուտ, ցիրուցան, այս երկրի վրայ անոնք աստուծոյ կը փաշտեն և կուռնան մոր ճնշումը, ասանց խորհելու անոր վրայ:

ՊԱՏԿԵՐՆԵՐԸ ՀՐԷՒՑ ՔՈՎ

ՆՈՐ ԽՈՒՋԱՐԿՈՒԹԵԱՆՅ ԼՈՅՍՈՎ

Ընդհանրապէս այն կարծիքը կը տիրէ թէ Հրէից քով արգելուած են խաղաղ կենդանի էակներու պատկերները և թէ Մովսիսական Օրէնքէն կու գայ այս արգելքը: Այս կարծիքը, սակայն, անհիմն է բոլորովին, ինչպէս կը հաստատեն վերջին տարիներս Պաղեստինի, Անդրորդանանի, Միջագետքի ու Ափրիկէի մէջ կատարուած պեղումները:

Հարկ է ուրեմն յուշել ուսումնասիրութեան ենթարկել այս խնդիրը, որ աստուածաբանական տեսակէտով ալ զուրկ չէ կարեւորութենէ, քանի որ մեղադրուած է յաճախ Եկեղեցին՝ թէ ընդունելով պատկերները, բռնաբարած է Հին Կտակարանի Օրէնքը ու անտեսած՝ հրէական նախնի աւանդութիւնը:

Ի՞նչ է սակայն Մովսիսական Օրէնքի ոգին այս մասին: Երբ քննելու ըլլանք Հին Կտակարանի բնագիրները (Ելք Ի. 3-5, 23, ԼԻ. 17, Ղեւտ. ԻԶ. 1, երկ. Օր. Դ. 15-19, 23, 25), կը տեսնենք որ երկու արգելք կը պարունակեն անոնք. մէկը՝ չներկայացնել ոեւէ աստուածութիւն, նոյնիսկ Եհովան, նկարով կամ քանդակով, և միւսը՝ չպատկերացնել ոեւէ արարած՝ անոր երկրպագելու նպատակով: Ու պատմական այն պարագաները, որոնք ծնունդ տուած են այս արգելքին, և Եհովայի նպատակը այս մասին, չեն կրնար այլափոխել Սուրբ Գիրքի բնագիրին իմաստը: Արգելքին նպատակը այն էր՝ որ ընտրեալ ժողովուրդը իր զբոսի ազգերուն նման անձնատուր չըլլար կռապաշտութեան:

Ու իսկապէս եթէ աղէկ ուսումնասիրուի Հին Կտակարանը՝ պիտի տեսնուի որ երբեք դոյութիւն չէ ունեցած ընդհանուր արգելք մը պատկերներու դէմ: Աստուած ինք հրամայեց Մովսէսին՝ քերովէներ զետեղել Ուխտի Տապանակին վերեւ ու պատկերացնել նաեւ զանոնք Վկայութեան Խորանի որմակալներուն և Սրբութիւն Սրբոցի մուտքը ծածկող վարդապետին վրայ: Նոյնպէս Աստուծոյ հրամանով էր որ Մովսէս

պղինձէ օձը բարձրացուց անապատին մէջ։ Սողոմոն փայտաքանդակ ու ասեղնագործ քերովրէներ շինել տուաւ իր կառուցած Տաճարին զանազան տեղերը, նաեւ տաճանի հիւսիս պղինձէ ցուլեր, որոնց վրայ հաստատուած էր Պղինձի Ծով կոչուած աւազանը։ Առիւծներ ներկայացուած էին դարձեալ Տաճարի առաստաղներուն վրայ, ինչպէս նաեւ արքայական պալատին մէջ։

Եկեղեցւոյ հայրերը զիտել կու տան թէ Սուրբ Դիրքը չէ գատապարտած բնաւ այս կարգի զարդանկարները։

Հին կտակարանի այս ուսումնասիրութենէն յայտնի կ'երևի՝ թէ պատկերները կամ դրօշկախներն ու ձուլածոները արգիլուած էին այն պարագային՝ երբ պաշտամունքի առարկայ կ'ըլլային անոնք, ինչպէս պղինձէ այն օձը զոր եղեկիւս ստիպուեցաւ խորտակել, վասնզի աստուածային պատկերներ կ'ընծայէին անոր Հրեաները։

Գործնականին մէջ, սակայն, պատկերները ունէ զեր ունեցած չեն թուր Խորայէլի կեանքին մէջ. թողունք որ նկարչութիւնը յոյժ նախնական վիճակի մէջ կը գտնուէր հին Հրէից քով։

Զարմանալի չէ ուրիմ որ թշնամական ձգտում մը կամաց կամաց երևան ելաւ ամէն կարգի կենդանի արարածներու պատկերներուն հանդէպ, որոնք կըրնային պաշտամունքի առարկայ դառնալ, մանաւանդ այնպիսի առեւտներ՝ երբ Խորայէլից ստիպուած էին պաշտպանուիլ զրացի ազգերու ազգեցութեանց դէմ, որոնց քով զրեթէ միմիայն բազմաստուածութեան նուիրուած էին արհեստներն ու գեղարուեստը։

Հակառակ Հրեաներու կողմէ մերթ ընդ մերթ տրուած այս սեղմիչ մեկնութեան՝ քրիստոնեայ գրողներ, ընդհանրապէս, պատկերներու դէմ ունէ արդելք չգտան Օրէնքի բնագիրին մէջ ու լայնախոհ մեկնութիւն մը ընդգրկեցին այս մասին, մերժելով անշուշտ այնպիսի պատկերներ որոնք ունէին կռապաշտական բնոյթ։

Այդ գրողներու կարգին են Տերտուղիանոս, Եւսեբիոս Կեսարացի, Յովհաննէս Դամասկացի և շատ մը ուրիշ պատկերներու պաշտպան հեղինակներ։ Յիշենք նաեւ Լնդզէմ Պատկերամարտից Եօթներորդ կոչուած ժողովը։ Այսպէս ամենէն հեղի-

նակաւոր մեկնիչները կը հերքեն այն յաճառ ու ընդհանրացած կարծիքը՝ թէ Մովսիսական Օրէնքով բացարձակապէս արգիլուած են ամէն կարգի պատկերներ։

Եւ սակայն Քրիստոսի ժամանակ, Պատկերներ մէջ, այն ընդհանուր համոզումը կը տրեք՝ թէ արգիլուած են ընդմիշտ մարդոց կամ կենդանեաց պատկերները, նոյն իսկ պարզ զարդանկարներ, ոչ միայն Տաճարին և ժողովարաններու՝ այլ նաեւ մասնաւոր տուններու և գերեզմաններու մէջ։ Այս առիթով էր որ մէկէ աւելի ապստամբութիւններ ծագեցան Երուսաղէմի մէջ, վասնզի Հերովդէս և հռոմայեցի դատաւորներ արհամարհած էին ժողովուրդի զգացումները։ Հրէական մեծ ապստամբութեան առաջին օրերուն ալ Յովսեպոս, որ կառավարչէն էր Դալիւսայի, հրամայեց Տիրերիոյ Հրեաներուն՝ «կործանել Հերովդէս Չորրորդապետի շինած պալատը, որ, հակառակ Օրէնքի արգելքին, զարդարուած էր կենդանիներու պատկերներով»։

Եզրպտոսի, ինչպէս նաեւ Պաղեստինի, Հրեաներուն մէջ այն կարծիքը կը տրեք այն ատեն՝ թէ Մովսիսական Օրէնքով պատկեր կամ արձան կարելի չէ ունենալ հրեայ հասարակութեան մէջ։

Հրէից պատկերներու հանդէպ այս խորշումը ծանօթ էր նաեւ հեթանոս հեղինակներու, որոնց կարգին է Տակիտոս։ Եւ սակայն Պաղեստինի Փարիսեցիներու այս բնախնդիր նախանձախնդրութեան դէմ գոյութիւն ունէր աւելի լայնախոհ կարծիք մը որ ճշդիւ կը համապատասխանէր Օրէնքի ոգիին ու տալին։ Անվաւերական գիրքերը, որոնք շատ տարածուած էին Հրէից մէջ, բացի կռքերու արգելքէն չէին ճանչնար ուրիշ ունէ արգելք։ Ոչ միայն Հերովդէսներու արքունիքին մէջ, այլ անոնցմէ առաջ ալ՝ Ասմոնեան իշխաններու քով ակունջայտնի աղատամտութիւն մը կը տրեք պատկերներու վերաբերմամբ։ Եւ նախկին հռոմէական կայսրութեան զանազան երկիրներու՝ մասնաւորապէս Պաղեստինի մէջ վերջին տարիներս կատարուած պեղումները ցոյց կու տան՝ թէ ոչ միայն Սփիւռքին մէջ, ուր կրնային գեր ունենալ հեթանոսական ազգեցութիւններ, այլ նոյնիսկ Հրէից նշանաւորական հայրերիքին մէջ բարեխնդրուած էին զաղափարները այս մասին։

Կենդանի էակներու պատկերներ — ազաւնի, սիրամարդ, դանազան թռչուններ, խոյ և ցուլ — կը գտնուին Հոռմի գետնազամբաններուն, զոր օրինակ՝ Ապպեան ճանապարհի հրէական մեծ գետնազամբանին, Նոմենտանայի, Մոնտեմիլերդէի և Ապպիա-Պիզնատելլիի գետնազամբաններուն մէջ, որոնց սկզբնաւորութիւնը պէտք է տանի մինչև առաջին դարը մեր թուականին:

Երկրորդ դարու վերջերը ու երրորդ դարուն շինուած Գալլիւսայի սինակոկները, որոնցմէ քսանի չափ ծանօթ են ներկայիս, իրենց քանդակազարդերուն մէջ ունին արծիւ և զանազան թռչուններ, զլիփին, յուշկապարիկ և ձիաձուկ, պատկազարդ դիցանոյններ, մարդկային կերպարանքներ, այգեկութքի տեսարաններ և Զոդիակոսի կենդանակերպերը:

Երրորդ դարուն կոմ աւելի ճիշդ 245-256 տարիներուն շինուած են Դուրա-Եւրոպոսի սինակոկի որմանկարները, որոնք կը ներկայացնեն աստուածաշնչական տեսարաններ — Մոլխէս, Անկէղ մորենին, Եղիպտոսէ ելքը, Կարմիր Ծովէ անցքը և եգիպտական բանակին բնաջնջումը, Յակորի տեսիլը, Ահարոնի օծումը, Ռիստի Տապանակի այլեւայլ տեսարանները, Եղիայի հրաշագործութիւնը Կարմիր ծովէ վերայ, Եղեկիէլի տեսիլը:

Ափրիկէի և Պաղեստինի մէջ կը զբոսնուին չորրորդ դարէն մեծ խճանկարներ որոնք սինակոկներու յատակը կը զարդարէին: Համման-Լիֆի մէջ՝ Կարկեղոնի մօտերը՝ նկարուած կայ մեծ թիւ մը կենդանիներու: Նման նկարներ, առաւելապէս մարդկային կերպարանքով, կ'երևին հրէական գետնազամբաններուն մէջ՝ Դամարտի մօտ: Պաղեստինի մէջ, մանաւանդ, խճանկարները զարդարուած են աստուածաշնչական տեսարաններ ներկայացընող մեծամեծ պատկերներով, ինչպէս՝ Զբրհեղեղէն վերջ ելքը Տապանէն՝ ի ճարաշ, Դանիէլ առիւծներու զուրին մէջ՝ ի Նաուրա, Իսահակի զոհը՝ ի Պէյթ-Ալիա: Վերջին երկու սինակոկներուն մէջ զլիսաւորաբար ներկայացուած են Արեգական կառքը, Զոդիակոսի տասներկու նշանները և Զորս եղանակները:

Իրականին մէջ՝ որքան Հրեաները չէին խորշեր կենդանի արարածներու պատկեր-

ներէ՝ այնքան ռարբիններն ալ կը մեղմացընէին այդ մասին իրենց սկզբունքները: Միշնայի վարդապետները և Թաւմուտի ուսուցիչները երթալով կը նուագեցնէին առաջին դարու Փարիսեցիներու խառնութիւնը, ու բացի մարդկային էակներու պատկերներէն՝ կ'ընդունէին միւս շնչաւորներու պատկերները, բաւական էր որ չունենային անոնք ունէ կռապաշտական բնոյթ, և միջին դարուն՝ Մայմոնիդ կ'օրինադրէր այսպէս. «Կարելի է ներկայացնել, նոյն իսկ բարձրաքանդակ, կենդանիներու ու ամէն տեսակ շնչաւոր էակներու պատկերներ, բոցի մարդկային պատկերներէ»:

Այսպէս ռարբիններու ուսուցման մէջ շատ մը տարուբեր կարծիքներ երևան եկան պատկերներու վերաբերմամբ: Ուստի կարելի չէ պնդել թէ հրէական աւանդութիւնը բացարձակ արգելք կը դէ անոնց դէմ:

Հինգերորդ դարու վերջերը և վեցերորդի ընթացքին էր որ հրէականութեան մէջ պատկերամարտ շարժում մը առաջ եկաւ, շարժում՝ որ յանդեցաւ Գալլիւսայի սինակոկներու մէջի կենդանի էակներու, մարդոց և անասնոց, բոլոր պատկերներու ջնջումին: Այս դարու Հրէից պատկերամարտ մոլեղնութեան մէջ պէտք է փնտռել նաև առաջին պատճառը քրիստոնէից կողմէ պատկերներու դէմ յարուցուած հալածանքին: Հրեաներ եղան դարձեալ որ մղեցին նախ մահմետական իշխանները և յետոյ Լուսն Իսաւրացի կայսրը ջնջելու բոլոր պատկերները քրիստոնէական եկեղեցիներէն:

Այսպէս վերջին քանի մը տասնեակ տարիներու մէջ կատարուած յոյժ շահեկան պեղումները ճշգրտեցին Եկեղեցիին դիրքը պատկերներու խնդրին և ուրիշ կարգ մը պատմական ու աստուածաբանական խնդիրներու մէջ: Եկեղեցիին ընդունելով պատկերները՝ հետեւողական եղած է միշտ ու չէ շեղած բնու նախնի աւանդութեան գիծէն և Սուրբ Դրոց ճշգրիտ հասկըցողութենէն, բան մը՝ զոր կը հաստատեն վերև յիշուած հնագիտական պեղումները:

Հայացուց՝ Մ. Ն. Ն.